

بایگه اطلاعات علمی

دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق
گرایش: حقوق بین الملل

عنوان:

مقایسه تطبیقی جنبش مقاومت اسلامی و تروریسم بین المللی
با تاکید بر فقه سیاسی و حقوق بین الملل

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر حسین کجیاف

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر سهیلا کوشا

نگارنده:

علی رحیمی

زمستان 1399

دانشگاه پیام نور
سازمان فناوری و پژوهش

به نام خدا نشر اخلاق پژوهش

با استناد از خداوند سبحان و افعال او این که عالم محضر خداست او بجزیره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشتن مقام بلند دانش و پژوهش و نظریه‌ایست جایگاه دانشگاه در اعلامی فرهنگ و تمدن بشری، با احضار بیات علمی، کارکنان و دانشمندان دانشگاه پیام نور متعهد می‌شویم اصول زیر را در انجام فعالیت‌های پژوهشی مدنظر قرار داده و از آن تخطی نکنیم:

- ۱ - اصل منافع ملی و رعایت اصول انقلاب اسلامی؛ تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن بهر مشروطیت کشور در کلیه مراحل پژوهش و صیانت از ارزش‌های انقلاب اسلامی.
- ۲ - اصل مالکیت مادی و معنوی؛ تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کارکنان.
- ۳ - اصل حقیقت‌جویی؛ تلاش در راستای پی‌جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان‌سازی حقیقت.
- ۴ - اصل رعایت حقوق؛ التزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهشگران (انسان، حیوان و نبات و محیط زیست) و سایر صاحبان حق.
- ۵ - اصل ترویج؛ تعهد به رواج دانش و دانش‌دوستانه و تحقیقات و انتقال آن به کارکنان علمی و دانشمندان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
- ۶ - اصل رعایت انصاف و نایبیت؛ تعهد به ایتنا از هرگونه جانبداری غیر علمی و حفاظت از اموال، تمیزات و منابع در اختیار.
- ۷ - اصل رازداری؛ تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان، دانشکده و افراد و نهادی مرتبط با تحقیق.
- ۸ - اصل احترام؛ تعهد به رعایت حریم ناموس و حرمت در انجام تحقیقات و رعایت جانب‌تقدیر و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
- ۹ - اصل برنات؛ التزام به برنات‌جویی از رفتار غیر حرفه‌ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به مثابه‌ای غیر علمی می‌آلایند.
- ۱۰ - اصل رعایت بهنجاری و قویست؛ تعهد به رعایت کامل اصول مربوط به وحدت و بهنجاری مذاهب و قومیت‌ها.

تاییدیه صحت و اصالت نتایج

باسمه تعالی

اینجانب علی رحیمی به شماره دانشجویی ۲۹۸۲ دانشجوی رشته حقوق بین الملل

مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد تایید می نمایم که کلیه نتایج این پایان نامه / رساله حاصل کار اینجانب و بدون هر گونه دخل و تصرف است و موارد نسخه برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع ذکر کرده ام . در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق ، به تشخیص دانشگاه مطابق یا ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مؤلفان و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی ، ضوابط و مقررات آموزشی ، پژوهشی و انضباطی ...) با اینجانب رفتار خواهد شد و حق هر گونه اعتراض در خصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می نمایم. در ضمن ، مسئولیت هرگونه پاسخگویی به اشخاص اعم از حقیقی و حقوقی و مراجع ذی صلاح (اعم از اداری و قضایی) به عهده اینجانب خواهد بود و دانشگاه هیچ گونه مسئولیتی در این خصوص نخواهد داش

نام و نام خانوادگی:

امضاء و تاریخ :
۱۳۹۵/۴/۱۴
علی رحیمی

مجوز بهره برداری از پایان نامه

بهره برداری از این پایان نامه در چ تقدیر و تشکر

هار چوب مقررات کتابخانه و با توجه به محدودیتی که توسط استاد راهنما به شرح زیر تعیین می شود بلامانع است

بهره برداری از این پایان نامه برای همگان بلامانع است

بهره برداری از این پایان نامه با اخذ مجوز از استاد راهنما بلامانع است

بهره برداری از این پایان نامه تا تاریخ ..... ممنوع است

امضاء استاد راهنما

تاریخ:

گواهی اصالت، نشر، حقوق مادی و معنوی اثر

اینجانب ..... دانش آموخته دوره کارشناسی ارشد رشته .....
پایان دوره ۹۸۰۰۰۱۷۰۸

به شماره دانشجویی ..... مرکز/واحد ..... موارد سه گانه ذیل را گواهی می نماید:

۱- مطالب مندرج در این پایان نامه، نتیجه تحقیق شخصی بوده و چنانچه در نگارش و تدوین پایان نامه خود از فکر، ایده، نوشته و آثار افراد دیگر بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد را بر عهده خویش دانسته و پاسخگوی آن خواهم بود.

۲- چنانچه بر اساس مطالب مندرج در پایان نامه خود قصد چاپ و انتشار مقاله، کتاب و ... را داشته باشم، استاد راهنما را مطلع نموده و با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب و هر نوع تولیدات علمی، به صورت مشترک مبادرت می نمایم.

۳- کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق در موضوع این پایان نامه به دانشگاه پیام نور تعلق دارد.

نام و نام خانوادگی .....
تاریخ و امضاء .....
۱۳۹۵/۰۶/۰۶

دانشگاه پیام نور استان تهران
پیم صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

تاریخ: .....

شماره: .....

پیوست: .....

آقای/خانم علی رحیمی

دانشجوی رشته: حقوق (بین الملل)

به شماره دانشجویی: ۹۸۰۰۱۷۰۸

تحت عنوان: مقایسه تطبیقی جنبش مقاومت اسلامی و تروریسم بین المللی با تاکید بر فقه سیاسی و حقوق بین الملل

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد نامبرده با حضور هیات داوران در روز دوشنبه تاریخ ۱۴۰۰/۰۶/۰۱ ساعت ۹ صبح

در محل سالن دفاع مرکز تهران جنوب برگزار و پس از ارزیابی پایان نامه مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید

نمره دفاع بر مبنای ۱۸	نمره دستاورد پژوهشی*	نمره نهایی
۱۸		به عدد
هجده نمره		به حروف
	درجه ارزشیابی	

هیات داوران	نام و نام خانوادگی	کد	محل خدمت	امضا
استاد راهنما	آقای دکتر حسین آل کجیاف	۳۶۶۴۴۴	استادی	
استاد مشاور	خانم دکتر سهیلا کوشا	۴۰۸۴۹۱		
استاد داور	خانم دکتر مؤگان رامین نیا	۴۷۹۴۴۷		
نماینده تحصیلات تکمیلی				

نمره نامبرده بر اساس بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های مربوط به دستاوردهای پژوهشی مستخرج محاسبه و در تاریخ ..... نهایی شده است.

نام و امضای کارشناس پژوهشی مرکز و واحد

(* نمره دستاورد پژوهشی برابر دستورالعمل مربوط در مهلت مقرر پس از دفاع تعیین شده و توسط کارشناس پژوهشی محاسبه و نمره نهایی اعلام می گردد.)

مستول واحد دفاع
کامل

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجات الهی، نرسیده به
چهار راه سینما، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، بلاک ۳۳۱

تلفن: ۸۴۲۲۴۰۰۰

فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵

کد پستی: ۱۵۹۸۹۹۳۵۱۵

نشانی الکترونیکی:

www.tch-jonuob.pnu.ac.ir

jonuob@tpnu.ac.ir

تعهد نامه اصالت رساله/پایان نامه

اینجانب **علی رحیمی** دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته تخصصی در رشته **حقوق بین الملل** که در تاریخ ..... از رساله/پایان نامه خود تحت عنوان "**مقایسه تطبیقی جنبش مقاومت اسلامی و تروریسم بین المللی با تاکید بر فقه سیاسی و حقوق بین الملل**" با کسب نمره.....دفاع نموده‌ام، بدینوسیله متعهد میشوم (1). این رساله/ پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاورهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و .....) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوط ذکر و درج کرده‌ام.

2) این رساله/پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی(هم سطح، پایینتر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

3) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ مقاله، کتاب، ثبت اختراع و..... از این پایان نامه/رساله را داشته باشم، با ذکر نام استادان راهنما و مشاور و درج نام دانشگاه پیام نور اقدام خواهم کرد.

4) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب حقوقی ناشی از آن را می پذیرم و همچنین دانشگاه پیام نور مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار کند و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

علی رحیمی

تاریخ و امضاء:

سپاسگزاری

افتخار این پایان نامه را بهره‌مندی از قدرت خدای مهربان می‌دانم.

چکیده

تروریسم از یک طرف ابزار قدرت های کوچک علیه قدرت های عظیم و ابر قدرت ها از دیگر سو ، ابزار اقویا و قدرت های عظیم علیه ضعفا و قدرت های کوچک است ، به دیگر سخن تروریسم « ابزار تهدید همه علیه همه » است و در طی تاریخ نه صرفاً ضعیفان جهت ترساندن اقویا از آن استفاده نموده اند بلکه اقویا نیز جهت ترساندن و به انفعال کشاندن ضعفا از آن بهره گرفته اند . به صورت کلی مقاومت محصول آگاهی و بیداری از وجود جور و ظلم، تبعیض های محسوس و معیارهای دو گانه در جامعه جهانی نسبت به بعضی فرهنگ ها و جوامع است که این مسئله خود بستر و زمینه ای جهت تکثیر و پرورش عمودی و افقی و عقیده های تاریخی اشخاص و گروه ها مهیا می نماید . اقدامی تروریستی تلقی می گردد. این پژوهش با روش توصیفی و تحلیلی و مولفه هایی چون تروریسم، مقاومت اسلامی، جنبش، فقه سیاسی و با هدف مقایسه تطبیقی جنبش مقاومت اسلامی و تروریسم بین المللی با تاکید بر فقه سیاسی و حقوق بین الملل نگارش شده است.

نتایج نشان داد که مرز و فاصله بین مقاومت و تروریسم بستگی به « اهداف » و « ابزار » مورد استفاده یعنی شیوه مبارزه دارد . عدم تعریف دقیق از تروریسم در حقوق بین الملل عملاً باعث شده است تا طیف وسیعی از پدیده های بین المللی در چارچوب تروریسم تعریف شده و مشمول قطعنامه های 1373 و 1390 قرار گیرند. ضمن آن که مشکل تفکیک و تمایز میان نهضت های آزادی بخش و تروریسم همچنان باقی است و دست کشورها را در بکارگیری مکانیسم های بعضاً سرکوب گرایانه در برابر اقدامات و حتی شورش ها و اعتراضات داخلی باز می گذارد.

واژگان کلیدی: جنبش، مقاومت اسلامی، تروریسم بین المللی، فقه سیاسی، جهاد

فهرست

عنوان	صفحه
چکیده.....	ی
فصل اول: کلیات تحقیق	
1-1- بیان مساله.....	2
2-1- اهمیت و ضرورت تحقیق.....	4
3-1- پیشنهاد تحقیق.....	4
4-1- اهداف تحقیق.....	7
5-1- سوالات تحقیق.....	7
6-1- فرضیات تحقیق.....	7
7-1- نوآوری تحقیق.....	8
8-1- روش‌شناسی تحقیق.....	8
9-1- مفاهیم نظری و اصطلاحات.....	8
1-9-1- مقاومت اسلامی.....	8
2-9-1- تروریسم بین‌المللی.....	14
1-2-9-1- مفهوم تروریسم.....	14
2-2-9-1- اقسام تروریسم.....	16
3-2-9-1- تروریسم از منظر حقوق اسلامی.....	17
4-2-9-1- تروریسم و حقوق بین‌الملل کیفری.....	21
3-9-1- جایگاه دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل.....	23
1-3-9-1- مفهوم لغوی و اصطلاحی.....	23
2-3-9-1- دفاع مشروع از منظر فقها و حقوق‌دانان.....	25
3-3-9-1- دفاع مشروع و نظام‌های حقوقی بین‌المللی.....	26
4-3-9-1- دفاع مشروع و دفاع شخصی.....	28
5-3-9-1- دفاع مشروع و اضطرار.....	28
6-3-9-1- دفاع مشروع و منازعه.....	29
4-9-1- دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل.....	30
1-4-9-1- تاریخ دفاع مشروع.....	30
2-4-9-1- دفاع مشروع در قرون وسطی.....	30
3-4-9-1- دفاع مشروع در میثاق جامعه ملل.....	31

- 32 ..... 4-4-9-1. دفاع مشروع در قرارداد پاریس
- 32 ..... 5-4-9-1. دفاع مشروع در دادگاه نورنبرگ و توکیو
- 33 ..... 6-4-9-1. دفاع مشروع و تصویب منشور ملل متحد
- 34 ..... 7-4-9-1. دفاع مشروع در اساسنامه دادگاه کیفری بین المللی دائمی رم
- 36 ..... 8-4-9-1. دفاع مشروع حقوق ایران
- 41 ..... 5-9-1. انواع دفاع مشروع در حقوق بین الملل
- 41 ..... 1-5-9-1. دفاع مشروع سنتی
- 42 ..... 2-5-9-1. دفاع مشروع بازدارنده
- 43 ..... 3-5-9-1. دفاع مشروع پیشگیرانه
- 45 ..... 6-9-1. مفهوم حمله مسلحانه در حقوق بین الملل
- 47 ..... 7-9-1. مشخصات مسلحانه غیر بین المللی (داخلی) و شورشیان
- 47 ..... 1-7-9-1. منازعات بین المللی و غیر بین المللی
- 48 ..... 2-7-9-1. تقسیم بندی منازعات غیر بین المللی (داخلی)
- 48 ..... 3-7-9-1. آشوب های غیر بین المللی (داخلی)
- 49 ..... 4-7-9-1. درگیری و آشوب های آزادی بخش غیر بین المللی (داخلی)
- 49 ..... 5-7-9-1. جنگ های داخلی صورت گرفته و جنگ ها و خصومت های مسلحانه غیر مسلحانه
- 51 ..... 10-1. ساختار تحقیق

فصل دوم: بررسی تمایز بین جنبش اسلامی و تروریسم بین المللی

- 53 ..... 1-2. محاربه
- 53 ..... 1-1-2. عناصر محاربه در فقه اسلامی
- 54 ..... 2-1-2. رابطه تروریسم و محاربه
- 55 ..... 3-1-2. رابطه اقدامات تروریستی و بغی
- 55 ..... 2-2. حکم اقدامات تروریستی
- 59 ..... 3-2. بررسی گروه تروریستی داعش
- 59 ..... 1-3-2. تحلیل و تبیین عملیات تروریستی « داعش » و انگیزه ی آن ها
- 60 ..... 1-1-3-2. ساختار و ماهیت گروه تروریستی « داعش »
- 61 ..... 2-1-3-2. علل و انگیزه ی عملیات تروریستی « داعش »
- 62 ..... 2-3-2. تروریسم مانعی بر سر راه بیداری اسلامی و توسعه سیاسی
- 63 ..... 3-3-2. نقش پدیده های تروریسم در توسعه نیافتگی و بیداری اسلامی جوامع مسلمان
- 65 ..... 4-3-2. رابطه تروریسم با توسعه سیاسی و بیداری اسلامی کشورهای مسلمان خاورمیانه
- 66 ..... 5-3-2. نقش پدیده تروریسم در بروز بحران ها

- 4-2. وجه تشابه مقاومت اسلامی و تروریسم 66
- 5-2. تفاوت تروریسم و مقاومت اسلامی 66
- 6-2. بررسی مقایسه ای شاخص های جهاد اسلامی و تروریسم در باور امامیه و نگرش تکفیری 72
- 1-6-2. هدف و قصد جهاد 72
- 2-6-2. جایگاه جهاد 73
- 3-6-2. رابطه هدف و وسیله 73
- 4-6-2. انگیزه و نیت 74
- 5-6-2. طرف مقابل جهاد 74
- 6-6-2. کنش و رفتار جهادی 75
- 7-6-2. اخلاق جهادی 75
- 8-6-2. انتحار و استشهاد 76

فصل سوم: بررسی وضعیت مقاومت اسلامی و تروریسم بین المللی در حقوق بین الملل

- 1-3. مقاومت اسلامی از منظر حقوق بین الملل 79
- 1-1-3. حزب الله لبنان 79
- 2-1-3. انصارالله یمن 79
- 3-1-3. حماس 80
- 2-3. تروریسم از منظر حقوق بین الملل 80
- 3-3. اقدامات جامعه بین الملل در برابر تروریسم داعش 82
- 1-3-3. دولت ها 82
- 2-3-3. اقدامات سازمان ملل متحد 84
- 3-3-3. اقدامات سازمان های بین المللی غیر دولتی (NGO) 88
- 4-3-3. حقوق بشر دوستانه ی بین المللی 90
- 4-3. اسناد بین المللی موجود در خصوص تروریسم 91
- 5-3. اعمال تروریستی صورت پذیرفته به وسیله ی داعش و عنوان های مجرمانه آن 100
- 1-5-3. جنایت نسل زدائی 101
- 2-5-3. جنایت های علیه بشریت 101
- 3-5-3. جنایت های جنگی 102
- 4-5-3. شکنجه ، کشتار ، گروگان گیری و رفتار بی رحمانه 103
- 5-5-3. تخریب بناهای مذهبی ، آموزشی و تاریخی و 103
- 6-5-3. صدور و اجرای احکام بدون تشکیل دادگاهی قانونی علیرغم تضمین های قضایی 103
- 7-5-3. جنایت تجاوز 104
- 6-3. رویکرد دیوان کیفری بین المللی به جنایت های داعش 104

- 7-3. راهبردهای مقابله با تروریسم..... 106
- 8-3. راهکارهای مقابله با تروریسم تکفیری 108
- 1-8-3. توافق بر روی معنای تروریسم 108
- 2-8-3. اتخاذ رویکرد یکپارچه بین المللی در مبارزه با تروریسم تکفیری 110
- 3-8-3. جرم انگاری اقدامات تروریستی تکفیری 112
- 4-8-3. پذیرش صلاحیت دیوان کیفری بین المللی 113
- 5-8-3. احترام به حقوق بشر و حاکمیت قانون..... 114
- 6-8-3. راهکار عملیاتی قاطعانه در مبارزه با تروریسم تکفیری 114

فصل چهارم: نتایج و منابع

- 1-4. نتیجه گیری 118
- 2-4. منابع و مأخذ 121

فصل اول

کلیات تحقیق

1-1. بیان مساله

بی‌گمان متعارف‌ترین شروع در بحث از تروریسم^۱، تلاش برای تعریف آن می‌باشد. آیا تروریسم چیزی شبیه به جنگ‌های چریکی است؟ آیا آدم‌ربایی و ترور رهبران سیاسی را نیز شامل می‌شود؟ «پرسش‌های دیگری نیز می‌توان در این باره مطرح کرد که همه آنها سبب شده‌اند تا این واژه یکی از بحث‌برانگیزترین مفاهیم در علوم اجتماعی باشد.» برخی محققان، تروریسم را شکلی پیچیده از «خشونت سیاسی» دانسته‌اند که نه اتّفاقی بوده و نه فاقد هدف و استراتژی است و ابزاری برای مخالفان تمدن و ارزش‌های مدنی محسوب می‌شود. عده‌ای نیز تروریسم را استفاده‌ی غیرقانونی از زور یا تهدید یا خشونت از سوی یک گروه می‌دانند که علیه افراد یا اموال ارتکاب یافته است و هدف آن، وادار یا مرعوب کردن دولت یا دولت‌ها، برای دست پیدا کردن به مقاصد سیاسی یا ایدئولوژیکی است.

در این میان، باید پرسید دیدگاه فقه سیاسی و حقوق بین‌الملل در باب تروریسم چیست؟ فقه سیاسی در واقع مجموعه‌ای از مباحث فقهی است که با رفتار سیاسی و دانش سیاست در ارتباط است و نه تنها تکالیف شرعی زندگی سیاسی مومنان، بلکه شهروندان را نیز تعیین می‌کند و روش اداره مطلوب جامعه را بر اساس منابع و ادله معتبر و محکم فقهی و شرعی تبیین می‌نماید. از منظر فقه سیاسی تمایز مشخصی میان تروریسم و دفاع مشروع وجود دارد. در قرآن کریم آمده است: «و اعدّوا لهم ما استطعتم من قوّه و من رباط الخیل ترهبون به عدو اللّٰه و عدوکم...» (سوره انفال، آیه ۶۰) منظور قابل درک از این آیه فراهم کردن قدرت لازم برای ترساندن دشمنان خداوند و دشمنان مسلمانان است. این نوع از ایجاد رعب به منظور بازداشتن دیگران از گناه صورت می‌گیرد. اما ایجاد رعب و وحشت در سطح جامعه به «حرابه» شهرت یافته و اصول‌گرایان آن را چنین تعریف می‌کنند، خروج یک فرد یا یک جماعت مجهّز به شمشیر در راه کسانی که می‌خواهند مسافرت کنند و قطع راه بر آنان و سرقت اموال و کشتن آنان در مورد این که چرا بعداً ترهیب به معنای ارهاب مورد استفاده قرار گرفت و چه شد که بعدها اعمال خشونت نیز در قالب واژه‌ی ارهاب به معنای ترور و ارهابی به معنای تروریست به کار رفت، مشکل در ترجمه‌ی این واژه است.

اما ظاهراً در فقه جزایی و حقوق کیفری اسلام، اصطلاح ترور و تروریسم، به آن صورتی که در معاهدات و کنوانسیون‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و حتی قوانین جزایی کشورهای غربی بیان شده است، وجود ندارد. با این حال، برخی از صاحب‌نظران معتقدند که در فقه جزایی اسلام دو اصطلاح وجود دارد که تا حدی با ترور و تروریسم قابل تطبیق هستند. این دو اصطلاح یا عنوان مجرمانه عبارتند از: «مُحاربه» و «فَتک». واژه «مُحاربه» از ریشه «حَرَب» گرفته شده است که متضاد کلمه «سَلَم» (به معنی صلح) است. محاربه در اصل به معنی سلب و گرفتن بوده است و از این جهت، در مورد کسی که برای جنگیدن با دیگران یا ترسانیدن آنها سلاح می‌کشد، به کار می‌رود. یعنی محارب کسی است که قصد گرفتن جان یا مال یا امنیت دیگران را دارد.

---

1. Terrorism

از منظر حقوق بین‌الملل، پدیده تروریسم یا افعال مادی مشمول تروریسم بیش از پیش جنبه فرامرزی و بین‌المللی پیدا کرده است. چنانچه به تعبیر برخی از حقوق‌دانان سرنوشت بشریت امروز با تروریسم عجین شده است و هیچ کشوری از آن مصون نیست.

تروریسم به علت آنکه یکی از جدی‌ترین و بلکه خطرناک‌ترین مظاهر تهدید جهت امنیت و صلح بین‌المللی به شمار می‌رود، در کلیه مظاهر و اشکال آن، از طرف هر فردی، هر کجا و برای هر هدف و مقصودی که باشد، محکوم و مطرود است. هیچ آرمان و هدفی، اگرچه مقدس و والا، حتی در صورتی قانونی و مشروع باشد، مجوزی جهت توسل به هر وسیله و ابزاری جهت کسب این هدف تلقی نمی‌گردد، چرا که «هدف وسیله را توجیه نمی‌نماید» به عبارت واضح‌تر، یک آرمان هر مقدار که مشروع باشد هرگز نمی‌تواند و نباید توسل به اقدامات تروریستی را توجیه نماید. پس شناسایی مبارزه‌های آزادی‌بخش به هیچ‌عنوان به مفهوم مجاز تلقی نمودن تروریسم نیست و اصولاً تروریسم و نهضت آزادی‌بخش دو مفهوم کاملاً متمایز و جدا از هم می‌باشند.

در این خصوص جامعه بین‌المللی نیز با اعطای جایگاه بین‌المللی به مبارزات نهضت‌های آزادی‌بخش، درصدد بوده است این جنبش‌ها را در عوض برخورداری از مجموعه‌ای از حقوق و امتیازات تصریح شده در کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو 1949 و پروتکل‌های الحاقی 1977، متعهد به رعایت مقررات بین‌المللی مربوط به مخاصمات مسلحانه نماید. پس اعضای نهضت‌های آزادی‌بخش در حالت نقض قواعد و مقررات حقوق بشر دوستانه بین‌المللی مرتکب جنایت جنگی می‌گردند و باید براساس مقررات مربوط مجازات و محاکمه گردند. همان‌گونه که قطعنامه 1989 مجمع عمومی، حق تفکیک ناپذیر تعیین سرنوشت و استقلال کلیه‌ی مردم تحت سلطه رژیم‌های استعماری و نژادپرست و دیگر صور سلطه بیگانه و اشغال خارجی را مورد تأیید قرار داده و کوشش ایشان، به ویژه نهضت‌های آزادی‌بخش را که براساس اصول و اهداف منشور ملل متحد و اعلامیه روابط دوستانه فعالیت می‌نمایند، قانونی و مشروع تلقی نموده است، می‌توان نتیجه گرفت که رویارویی با تروریسم به هیچ‌عنوان ارتباطی با فعالیت نهضت‌های آزادی‌بخش ندارد؛ دیگر آنکه منع توسل به زور (بند 4 ماده 2 منشور سازمان ملل متحد) به وسیله‌ی نهضت‌های آزادی‌بخش جهت دستیابی به اهداف شان را به دنبال ندارد.

بر این اساس، تمایز آشکاری میان جنبش‌های مقاومت اسلامی که از منظر فقهی در حال دفاع مشروع از جان و مال و آبرو و کشور و وطن خود می‌باشند با حرکت‌های کور تروریستی چون داعش و طالبان که جز وحشت‌افکنی و کشتن و سوءاستفاده از مذهب، وجود دارد. هم در فقه سیاسی و هم در حقوق بین‌المللی میان جنبش‌های مشروع و حرکت‌های تروریستی تمایز وجود دارد. اگر چه در حقوق بین‌الملل این تمایز گاهی بدون در نظر گرفتن ماهیت، شکل و نوع جنبش‌های مقاومت، شکننده می‌شود و برخی از جنبش‌های بحق اسلامی را تروریستی معرفی می‌کنند. البته بر همه آشکار است که تروریستی نامیدن جنبش سرافرازی چون حزب‌الله لبنان در کشور آمریکا و برخی از کشورهای اروپایی، نشان از سیاسی شدن و ناکارآمدی برخی از نهادهای بین‌المللی است که ملعبه دست قدرتهای بزرگ شده‌اند.

با توجه به مباحث مطرح شده مسئله اصلی پژوهش حاضر بررسی و تبیین مقایسه تطبیقی جنبش مقاومت اسلامی و تروریسم بین‌المللی با تاکید بر فقه سیاسی و حقوق بین‌الملل می‌باشد. هدف آن است که در این پایان‌نامه مبانی نظری، عملیات تروریستی خصوصاً گروه تروریستی داعش، اقدامات جامعه بین‌الملل در برابر گروه‌های تروریستی و مقاومت اسلامی، اسناد بین‌المللی موجود در خصوص تروریسم، راهبردهای مقابله با تروریسم و نقاط اشتراک و افتراق تروریسم و گروه‌های مقاومت اسلامی مورد تبیین و بررسی قرار گیرد.

2-1. اهمیت و ضرورت تحقیق

بی‌تردید شناخت و تبیین ماهیت و خاستگاه جنبش مقاومت اسلامی از آن رو اهمیت دارد که نخست تمایز ذاتی برخی از این جنبش‌ها را با دیگر جنبش‌های تروریستی از منظر فقه سیاسی مشخص می‌سازیم. از سوی دیگر، بر اساس ضابطه‌ها و ساز و کار حقوق بین‌الملل، نشان خواهیم داد که جنبش مقاومت اسلامی، جنبشی کاملاً انسانی و بحق است که ماهیتی ضداستعماری دارد و بر اساس اصول حقوق بین‌الملل و نظریه دفاع مشروع، این جنبش‌ها حق دفاع از خود در برابر جنگ‌افروزی را دارند. تاکنون عمده تحقیقاتی که صورت گرفته است، بیشتر تلاش کرده‌اند تا جنبش مقاومت اسلامی را به صورت جداگانه از منظر حقوق بین‌الملل و فقه سیاسی بررسی کنند. اما در تحقیق حاضر، مساله اصلی مشخص نمودن تمایزهای ذاتی جنبش مقاومت اسلامی و تروریسم بین‌المللی از دو منظر فقه سیاسی و حقوق بین‌الملل است. از این جهت، تحقیق حاضر، هم از جهت شمولیت و هم از جهت کارکردی، دارای اهمیت و ضرورت مضاعفی است.

3-1. پیشینه تحقیق

پارسی‌نیا، نوروز (1391)، «مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال فعالیت‌های تروریستی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.

اعمال و روشهای تروریستی نقض آشکار اصول و مقاصد سازمان ملل متحد تلقی می‌شوند و تهدیدی جدی علیه صلح و امنیت داخلی و بین‌المللی به شمار می‌آیند. امروزه جامعه بین‌المللی بر سر تعریف تروریسم به اجماع نرسیده است؛ این عدم اجماع به لحاظ سیاسی است و دولت‌ها حاضر نیستند منافع ملی و امنیت خود را فدای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی نمایند و بر سر تعریف تروریسم به اجماع برسند. هرچند بدون وجود تعریف جامعی از تروریسم نمی‌توان به یک نظام دائمی و منسجم برای مبارزه با تروریسم دست یافت، اما امروزه مبارزه با تروریسم چشمگیر است. در حال حاضر مجموعه‌ای از اسناد بین‌المللی لازم‌الاجرا وجود دارند که مطابق آنها دولت‌ها متعهد به مبارزه با تروریسم اند. طبق اصل کلی، اعمال متخلفانه بین‌المللی دولت‌ها موجب مسئولیت بین‌المللی آنها می‌شود. تخطی از تعهدات بین‌المللی نیز نوعی عمل متخلفانه بین‌المللی به شمار می‌آید. هر عمل متخلفانه از دو رکن فاعلی؛ انتساب پذیری عمل به دولت و رکن موضوعی؛ نقض تعهد بین‌المللی، تشکیل یافته است. هر چند تروریست‌ها اصولاً اشخاص حقیقی‌اند (افراد و گروه‌های خصوصی) و طبق اصل کلی اعمال اشخاص حقیقی قابل انتساب به دولت

نیست، اما در طرح مواد کمیسیون حقوق بین الملل راجع به مسئولیت بین المللی دولت ها نسبت به اعمال متخلفانه بین المللی (2001)، مواردی پیش بینی شده است که بر اساس آن، دولتها ناقض تعهدات بین المللی شناخته شده و طی آن اعمال تروریست‌ها قابلیت انتساب به دولت‌ها می‌یابد.

تقی زاده بروجردی، الهام (1388)، «رژیم حقوقی مبارزه با تروریسم با رویکرد فقه اسلامی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.

پدیده تروریسم یکی از مهم‌ترین مباحثی است که وسیعاً جوامع بشری را به چالش کشانده است. امروزه مبارزه با تروریسم خصوصاً تروریسم بین‌المللی در حقوق بین الملل دارای یک رژیم حقوقی است؛ این مسئله رژیم است و نه نظام، چرا که حتی در خصوص خود مفهوم تروریسم اتفاق نظر وجود ندارد و این موضوع از پیچیدگی‌هایی برخوردار است. به هر حال این رژیم حقوقی از میان اسناد بین المللی و منطقه‌ای قابل دستیابی است. از سوی دیگر در فقه اسلامی، مفهوم تروریسم تازگی دارد؛ لذا باید به دنبال مفاهیم مشابه و قابل مقایسه با تروریسم در فقه رفت. از بررسی این مفاهیم که برخی عناوین مجرمانه تلقی می‌شوند، می‌توان به بخشی از راهکارهای فقه اسلامی در مبارزه با تروریسم که همانا اعمال مجازات‌ها می‌باشد، دست یافت. در کنار مجازات‌ها در فقه اسلامی، نهاد های دیگری هم وجود دارد که در پیشگیری و مبارزه با تروریسم راهگشا هستند. در این خصوص می‌توان به ارشاد جاهل و نیز به امر به معروف و نهی از منکر اشاره نمود.

رحمتی، مریم (1390)، «انقلاب اسلامی ایران و گفتمان سیاسی شیعه در عراق و لبنان»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.

انقلاب اسلامی ایران به عنوان پدیده ای نادر که منجر به تحولاتی عمیق گردیده، بارها مورد تحلیل و تفاسیر متعدد قرار گرفته است. این انقلاب به دلیل عدم تعهد به شرق و غرب و مطرح ساختن جمهوری اسلامی به عنوان شکلی از حکومت برای اولین بار در سطح جهان، دو اردوگاه سوسیالیسم و لیبرالیسم را با چالش مواجه ساخت. مردم‌سالاری دینی، عدالت و ولایت فقیه از جمله نظام‌های معنایی و عناصر گفتمان انقلاب اسلامی ایران بود که به موازات تحولات داخلی، زمینه ساز روندی از رخدادها و تحولات در سطح جهان و به خصوص جوامع اسلامی شد. این انقلاب بیشترین اثر را در تعالی گفتمان سیاسی شیعه به دنبال داشته و موجب تحول آن از حالت سکون به حالت پویا شده است. گر چه این انقلاب، همه کشورهای اسلامی را متاثر کرد، اما مهم‌ترین آنها، عراق و لبنان دو کشور مهم شیعه نشین در جهان اسلام هستند. این اثر، به بررسی تاثیر انقلاب اسلامی بر گفتمان سیاسی شیعه در این دو کشور پرداخته و برای اینکار از ترکیب روش گفتمان لاکلاو و موفه و نظریه پخش به عنوان یک مدل تحلیلی برای انقلاب اسلامی استفاده شده است. گفتمان سیاسی شیعه در لبنان، تحت تاثیر انقلاب اسلامی و وجود دشمن (اسرائیل)، با هژمونیک کردن دال استکبارستیزی، گفتمان مقاومت را تشکیل می‌دهد. نمود عینی این گفتمان، حزب الله لبنان است.

عباسی، سالار (1392)، «تبیین تطبیقی اصل دفاع مشروع در مقابله با تروریسم در حقوق داخلی و حقوق بین‌الملل»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه اصفهان.

در تحقیق حاضر لزوم تعریف جرم تروریسم در سیستم حقوق کیفری ایران با توجه با تعاریف ارائه شده در سطح بین‌المللی از اشکال مختلف تروریسم و تعیین نوع برخورد با آن مورد بررسی قرار می‌گیرد و همزمان با بیان اشکالات قوانین ایران در خصوص دفاع مشروع، لزوم هماهنگسازی این قوانین با حرکات تروریستی و جرم تروریسم تبیین می‌گردد. این هماهنگ سازی با تبیین تطبیقی امکان تاسیس یک نهاد حقوق بین‌المللی در حقوق داخلی توأم است. در سطح بین‌المللی نیز لزوم حرکت همه جانبه جامعه بین‌المللی در مقابله با تروریسم از طریق ارائه راه‌حل‌های کارگشا در خصوص دفاع مشروع در سطح بین‌الملل، تاکید می‌شود.

گنج‌خانی، احمد (1396)، «جنبش انصارالله و نسبت آن با انقلاب اسلامی ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه معارف اسلامی قم.

وقوع انقلاب اسلامی را می‌توان بزرگ‌ترین رویداد مهم در حوزه‌ی مذهب تشیع در قرن حاضر دانست. انقلاب اسلامی ایران منجر به اهمیت یافتن نقش و جایگاه سیاسی شیعیان در جهان شد. انقلاب باعث رشد و ارتقای سطح فکری و بینش سیاسی شیعیان کشورهای منطقه شده و در تشکیلاتی شدن آنان نقش داشته است. در تحقیق حاضر در پاسخ به سوال اصلی که انقلاب اسلامی ایران چه نقشی در شکل‌گیری و فعالیت‌های جنبش انصارالله یمن داشته است؟ مشخص گردید که انقلاب اسلامی ایران از طریق آموزه‌هایی مانند استبدادستیزی، استکبارستیزی، مشارکت مردمی، استقلال خواهی و کسب هویت، نقش الهام بخشی در پیدایش جنبش انصارالله یمن و نقش انسجام بخشی و ایجاد راهبرد مقاومت مردمی در مبارزه با نظام استبدادی و مداخله خارجی داشته است. بدین منظور با استفاده از ادبیات مفهومی نظریه سیستمی، به تحلیل نحوه تأثیرپذیری جنبش انصارالله از انقلاب اسلامی ایران پرداخته شد. در واقع تأثیرپذیری جنبش انصارالله از مفاهیم، هویت، ارزش‌ها و هنجارهای انقلابی و اسلامی ایران نقش مهمی در شکل‌دهی به اهداف و رفتار وی داشته است.

یاری مطلق، میثم (1395)، «نقش جمهوری اسلامی در شکل‌گیری و تداوم جریان مقاومت (حزب‌الله)»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه خوارزمی.

انقلاب اسلامی و تشکیل نظام جمهوری اسلامی ایران یکی از مهم‌ترین رویدادهایی بود که در جهان به وقوع پیوست که با نام اسلام و بر مبنای نمادگرایی شیعه و رهبری روحانیت استوار بود. آموزه‌های جهانی انقلاب اسلامی نشانگر آن بود که پیامدهای انقلاب اسلامی منحصر به مرزهای ایران نیست و توجه بسیاری از مردم و کشورهای اسلامی را به خود جلب خواهد کرد و به خارج از مرزهای ایران سرایت خواهد کرد. در میان جوامع اسلامی، حزب‌الله که مهم‌ترین جنبش اسلامی در دهه‌های اخیر بود از عمده‌ترین گروه‌هایی است که تأثیر شگرفی از آموزه‌های انقلاب اسلامی پذیرفته است. هدف این تحقیق عبارت است از: بررسی شرایط لبنان در شکل‌گیری حزب‌الله لبنان، دلایل حمایت ایران از حزب‌الله، تأثیرات جمهوری اسلامی ایران بر حزب‌الله لبنان و شباهت‌های ایران و حزب‌الله به لحاظ عقیده و آرمان. در این پژوهش از روش تحقیق توصیفی، تحلیلی استفاده شده است و شیوه گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و اسنادی است.